

A taktikai jellegű tevékenységi formák (küzdősportok, sportjátékok) lényeges jellemzője, hogy az egymással szemben álló rendszerek egyrésztől folyamatos kezdeményezésre, másrésztől az ellenfél akcióinak elhárítására törekednek. A fizikai aktivitáson túl „szellemi párbaj” folyik a tanult ismeretek alkalmazási lehetőségeinek, helyzeteknek megteremtéséért.

Összehasonlítva a tanulást és alkalmazás körülményeit, jelentős különbséget állapíthatunk meg a zárt és a nyílt jellegű mozgáskészségek között.

A zárt jellegű mozgáskészségek esetében a sportági technika (z) eredményes végrehajtásához konkrét számú ideg-izom kapcsolat (S-R kapcsolat) kiépítése, valamint a helyesen kialakított technika reprodukálásához szükséges pszichikai tulajdonságok kifejlesztése a cél.

Ebben az esetben az a versenyző lesz eredményes, aki a megtanult mozgásmintát annak lényeges időbeli, térbeli és dinamikai összetevőinek megtartásával versenykörülmények között képes reprodukálni. Következésképpen a tanulás és alkalmazás „képlete” a zárt jellegű mozgáskészségek esetében lényegében megegyezik és így fejezhető ki:

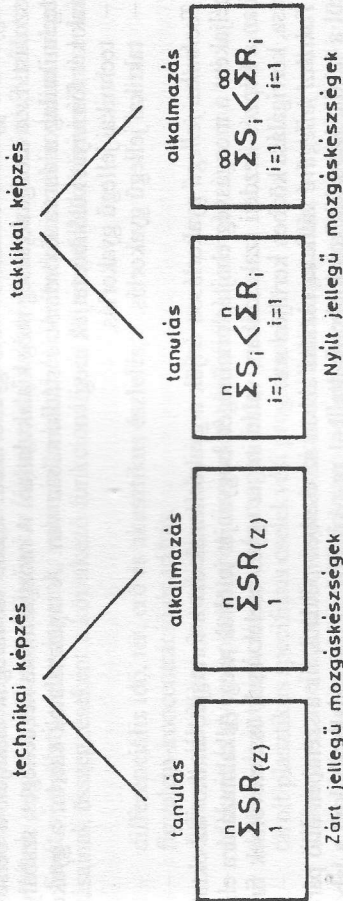
$\sum_{i=1}^n SR_{(z)}$, ahol $SR_{(z)}$ az adott sportági technikát alkotó ideg-izom, inger-reakció kapcsolatra utal, a \sum jelzés pedig ezeknek a kapcsolatoknak a meghatározott számát kívánja érzékeltetni.

A nyílt jellegű mozgáskészségek esetében a tanulás és alkalmazás körülményei között nem találunk ilyen szoros összefüggéseket. Mivel a küzdelem várható összes helyzetében nem gyakorolhatunk, és minden előforduló megoldási variációt előre nem tanulhatunk meg, ezért mind a gyakorlati helyzetek (n), mind a helyzetekből fakadó megoldások száma meghatározott és egyben véges. A tanulás (gyakorlás-edzés) közben meghatározott számú versenyhelyzetben (játék-situáció) gyakorolhatunk: $\sum_{i=1}^n S_i$, és ezekhez a helyzetekhez meghatározott számú – egy

helyzethez rendszerint több – megoldást kapcsolhatunk: $\sum_{i=1}^n R_i$ (S = játék helyzet, R = megoldás).

A taktikai tevékenységre jellemző mozgásos cselekvéseket elvileg végtelen számú helyzetben $\sum_{i=1}^n S_i$ és végtelen számú megoldási variációban $\sum_{i=1}^{\infty} R_i$ alkalmazzuk. Ebben az esetben éppúgy, mint a gyakorlat során, a megoldások száma nagyobb, mint a helyzeteké. Erre utal a 43. ábrán a relációs jel.

Az ábrán a zárt és nyílt jellegű mozgáskészségek tanítási és alkalmazási folyamataiban elhelyezhető lényeges sajátosságokat és különbözőségeket kíséreljük meg összefoglalni. Az eddigiekből következik, hogy a taktika oktatása közben az elsajátított ismeretanyag (megoldási formák, játékelemek) nem a lényegében változatlan reprodukálása, hanem a helyzeteknek megfelelő alkalmazása az alapvető képzési cél.

43. ábra. A mozgáskészségek tanulásának és alkalmazásának „képlete”

A versenyzők adottságaitól és a képzés módszereitől függően az alkalmazás következő minőségi szintjeit különböztetjük meg:

- a megtanult megoldások (játékelemek) küzdelemnek megfelelő *adekvát alkalmazása*, amely a játéktelligencia alapszintjének fogható fel;
- a megtanult megoldások, játékelemek *új kombinációkban való alkalmazásának* a készsége (kombinatív készség), amely a játéktelligencia magas szintjének felel meg;
- a megtanult megoldások (játékelemek) új kombinációkban alkalmazása közben olyan eredményes, *eredeti (originális) megoldások létrehozása*, amelyek esetenként még saját magát a versenyzőt is meglepi. Ez az utóbbi szintet elérő versenyzők több és újabb megoldást képesek létrehozni, mint amennyit előzőleg megtanítottunk nekik.

Az alkalmazásnak ilyen jellegű elért versenyzők idegrendszere az aktuálisan hiányzó cselekvési mintákat felelteti, kiegészíti, és ezzel az eredményes taktikai tevékenység legmagasabb színvonalát teremti meg.

Ennek alapján a taktikai ismeretek alkalmazása – de az egész taktikai tevékenység – szempontjából azokat a versenyzőket kvalifikálhatjuk legmagasabban, akik a helyzetek megoldásával kapcsolatos, tanult ismereteiket az aktuális helyzetnek megfelelően *kreatív módon egészítik ki*. Ezt a szempontot kell elsősorban érvényesíteni akkor, amikor a taktikai jellegű sportágakra választunk ki versenyzőket.

A taktikai cselekvések *elsajátítása közben véges számú cselekvésváltozatot végtelen számú szituációváltozatra tanulunk!* Ez a tény különösen kiemeli az ismeretek alkalmazására nevelés fontosságát.

Az eddigiekben kifejtett és a képletbe sűrített képzési szempontok a taktika oktatásakor arra hívják fel a figyelmet, hogy a változó helyzeteknek megfelelően, versenyzőinket az ismeretek aktualizálására kell megtanítani. Ennek az elvnek a megvalósítására célravezető módszer lehet a taktikai jellegű feladatokkal és ellenfelekkel való gyakorlás.